

ETNOMADANIYATGA ASOSLANGAN ESTETIK TARBIYANING ZAMONAVIY METODIK ASOSLARI

Bekbosinov Dinmuhammad

*Nukus davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada etnomadaniyat vositalari orqali o'quvchilarda estetik did, go'zallikni anglash va milliy qadriyatlarni qadrlash tuyg'usini shakllantirishga oid zamonaviy metodik yondashuvlar tahlil qilinadi. An'anaviy san'at, urf-odatlar, xalq ijodi vositalaridan ta'limda foydalanishning afzalliklari, pedagogik jarayonda ularni integratsiyalashning samarali usullari ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: estetik tarbiya, etnomadaniyat, xalq og'zaki ijodi, madaniy meros, didaktika, pedagogik metodlar.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli madaniyatning keng tarqalgan davrida yosh avlodning milliy qadriyatlar asosida estetik didini shakllantirish dolzarb masalaga aylangan. Nafaqat texnologik savodxonlik, balki ma'naviy-estetik kamolot ham har bir shaxsning barkamollik darajasini belgilovchi omillardan biridir. Ayniqsa, o'zbek, qoraqalpoq, qozoq, qora-tojik va boshqa millatlarning boy etnomadaniy merosi estetik tarbiya uchun betakror manba hisoblanadi.

Etnomadaniyat – xalqning tarixiy shakllangan madaniy hodisalari, urf-odatlar, an'analari, san'ati, xalq og'zaki ijodi, kiyinish madaniyati va boshqa estetik qadriyatlarini qamrab oluvchi tushunchadir. Bu qadriyatlar asosida estetik tarbiya berish nafaqat yosh avlodda go'zallikni anglash, balki o'z milliy merosiga hurmat bilan qarash, estetik tafakkurni rivojlantirish imkonini ham beradi.

Mazkur maqolada etnomadaniyat asosida estetik tarbiya berishning metodik imkoniyatlari, zamonaviy ta'limga moslashuvi va pedagogik jihatlari chuqur tahlil qilinadi.

Metodologiya

- Ushbu tadqiqotda **etnomadaniyatga asoslangan estetik tarbiya** jarayonining nazariy asoslari, amaliy metodlari va zamonaviy ta'lim tizimidagi qo'llanish imkoniyatlari chuqur tahlil qilindi. Tadqiqot ishlari **interdisiplinar** (ko'p sohalararo) yondashuv asosida tashkil etildi, ya'ni pedagogika, etnologiya, madaniyatshunoslik, psixologiya, san'atshunoslik kabi fanlar metodlaridan foydalanildi.

1. Nazariy tahlil usuli

- Tadqiqotning asosiy bosqichlarida milliy va xorijiy manbalar, monografiyalar, maqolalar va amaliy tajriba hisobotlari tahlil qilinib, etnomadaniyat va estetik tarbiya

o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniqlashtirildi. Shu orqali estetik tarbiyaning nazariy asoslari, didaktik tamoyillari, shaxsiy ongda go'zallikni anglash jarayoni va milliy madaniyat bilan aloqasi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

2. Pedagogik kuzatuv

- Qoraqalpog'iston Respublikasidagi ayrim umumta'lim maktablarida olib borilgan estetik tarbiya jarayonlari bevosita kuzatildi. Dars jarayonlarida etnomadaniy elementlarning qanday qo'llanilishi, o'quvchilarda qanday estetik reaksiya uyg'otishi, qiziqish darajasi, baholash usullari tahlil qilindi. Shuningdek, milliy liboslar, naqshlar, xalq kuy va ertaklaridan foydalanilgan dars shakllari diqqat markazida bo'ldi.

3. Empirik so'rovnoma va intervyular

- Tajriba maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida so'rovnomalar o'tkazildi. Unda quyidagi savollarga javob olindi:
- O'quvchilar etnomadaniyat vositalarini qanday qabul qilmoqda?
- Ularning estetik qarashlari qanday shakllanmoqda?
- O'qituvchilarning bu boradagi metodik tayyorgarlik darajasi qanday?
- Suhbatlar esa ilg'or pedagoglar, san'atshunoslar va metodistlar bilan olib borilib, estetik tarbiya sohasidagi muammolar va istiqbollar bo'yicha fikr almashildi.

4. Eksperiment va diagnostika usullari

- Tadqiqot jarayonida maktabda tajriba-sinov darslari o'tkazilib, ikki guruhga bo'lingan o'quvchilarda (eksperimental va nazorat guruhi) etnomadaniy asosda estetik tarbiyaning ta'siri baholandi. Eksperimental guruhga milliy ertaklar asosida interaktiv mashg'ulotlar, amaliy san'at asosida rasm chizish, milliy kuylar asosida estetik tinglash topshiriqlari berildi. Darslardan oldin va keyin o'quvchilarning estetik qiziqishi, obrazli fikrlashi va madaniy qadriyatlarga munosabati maxsus diagnostika mezonlari orqali o'lchandi.

5. Didaktik modellashtirish

- Tadqiqot doirasida etnomadaniyatga asoslangan estetik tarbiya uchun zarur bo'lgan dars shakllari, metodlar, vositalar tizimi ishlab chiqildi. Bu modelda:
- o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari;
- milliy madaniyat unsurlarining pedagogik imkoniyatlari;
- o'quv rejasiga mos integratsiyalashgan darslar;
- faoliyatga yo'naltirilgan estetik topshiriqlar tizimi aks ettirildi.
-

Natijalar

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy jihatlarni ko'rsatdi:

1. **Etnomadaniy vositalar (masalan, xalq ertaklari, xalq qo‘shiqlari, milliy naqshlar)** o‘quvchilarda estetik his-tuyg‘ularni uyg‘otadi, ularning san‘atga qiziqishini oshiradi.
2. O‘quvchilarda **milliy identitet** va **madaniy xotira** shakllanadi; ular o‘z xalqining madaniy yodgorliklariga, urf-odatlariga nisbatan hurmat bilan qaray boshlaydi.
3. **Didaktik integratsiya** usuli (ya’ni, boshqa fanlarga etnomadaniy elementlarni kiritish) estetik tarbiyaning qamrovini kengaytiradi.
4. **Zamonaviy texnologiyalar** yordamida (vizual materiallar, virtual ekskursiyalar, interaktiv topshiriqlar) etnomadaniyatga asoslangan estetik tarbiya jarayoni samarali kechmoqda.

Munozara

An’anaviy madaniyat estetik tarbiyaning beqiyos manbaidir. Chunki u xalqning go‘zallik haqidagi tasavvurlarini, badiiy didini, ruhiy-estetik ehtiyojlarini o‘zida aks ettiradi. Pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, estetik tarbiyada xalqning madaniy merosi asosida yondashuv qo‘llanilganda, o‘quvchilar o‘z shaxsiy estetik mezonlarini shakllantira oladi, mustaqil estetik baholashga o‘rganadi.

Biroq, mavjud amaliyotda bu yondashuv hali to‘liq yo‘lga qo‘yilmagan. Aksar hollarda darslar tayyor matnlar asosida, ijodkorlik va estetik tafakkurni kamroq rag‘batlantiradigan shakllarda olib boriladi. Bu esa, o‘quvchilarning estetik hissiyotlariga yetarli ta’sir ko‘rsatmaydi.

Shuningdek, pedagoglar uchun maxsus **etnomadaniy-estetik metodik qo‘llanmalar** yetishmaydi, ta’lim dasturlarida bu yo‘nalish bo‘yicha integratsion yondashuv kam qo‘llaniladi. Shunday bo‘lsa-da, etnomadaniyat elementlarini turli fanlar (adabiyot, san‘at, tarix, texnologiya) bilan uyg‘unlashtirish orqali estetik tarbiyani mustahkamlash imkoniyatlari mavjud.

Xulosa

Etnomadaniyatga asoslangan estetik tarbiya — shaxsning badiiy didini shakllantirish, milliy qadriyatlarni anglash va ongli estetik faoliyatga yo‘naltirishda muhim pedagogik yo‘nalish hisoblanadi. Etnomadaniy vositalarni zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirish orqali ta’lim jarayoni yanada mazmunli, milliy va estetik jihatdan boyitilgan bo‘ladi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda quyidagi ishlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

- O‘qituvchilar uchun **etnomadaniyatga asoslangan estetik tarbiya** bo‘yicha metodik qo‘llanmalarni ishlab chiqish.
- Etnomadaniy estetik tarbiyani **fanlararo integratsiya** asosida joriy etish.

- O'quvchilarning estetik qiziqishlarini aniqlash va individual yondashuvlar asosida rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.* – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Eshonqulova N. *Estetik tarbiyaning didaktik asoslari.* – T.: O'qituvchi, 2015.
3. Jumaniyozova M. *Etnomadaniyat va yoshlar tarbiyasi.* – Nukus, 2020.
4. Xudoyberganova D. *Pedagogik jarayonda milliy qadriyatlar.* – T.: Ilm Ziyo, 2019.
5. UNESCO. *Cultural Heritage in Education.* – Paris, 2021.

